

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته الهیات گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

عنوان:

مبانی فقهی مبارزه با تروریسم از دیدگاه فریقین

استاد راهنما:

دکتر: علی مرتضوی مهر

نگارش:

سیدمحمد جلیلیان

اسفندماه ۱۳۹۵

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات و
نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه رازی است.

دانشکده ادبیات و علوم انسانی
گروه الهیات و معارف اسلامی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد رشته الهیات گرایش فقه و مبانی حقوق اسلامی

نگارش:

سیدمحمد جلیلیان

تحت عنوان:

مبانی فقهی مبارزه با تروریسم از دیدگاه فریقین

در تاریخ ۱۳۹۳/۱۲/۱۱ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید

۱- استاد راهنما	دکتر علی مرتضوی مهر	با مرتبه استادیار	امضاء
۲- استاد داور	دکتر عبدالله غلامی	بامرتبه استادیار	امضاء
۳- استاد داور	دکتر خدیجه مرادی	با مرتبه استادیار	امضاء

تقدیر و سپاس

برخود لازم می‌دانم که سپاس فراوان و قدردانی خود را تقدیرم استاد محترم جناب آقای دکتر علی مرتضوی مرنمایم که در طول

تمام مراحل نگارش و تدوین پایان‌نامه حاضر، راهنمای بنده بوده‌اند و تمام کاستی‌های آن را گوشه‌نمودند. هر بار نوشته‌های بنده را مطالعه

می‌نمودند با دقت و ژرف‌فکری بر تعمیق محتوای آن می‌افزودند. همچنین مراتب امتنان خود را تقدیرم سرکار خانم دکتر خدیجه مرادی می‌-

نمایم که با تقدای در خصوص عنوان و موضوع پایان‌نامه حاضر بر جهت‌دهی آن و افزایش غنایش افزودند.

همچنین از دوستان عزیزم جناب آقای بهمن محمدی دانش‌آموخته کارشناسی ارشد فقه و حقوق دانشگاه رازی که بسیاری از منابع

اهل سنت را برایم تدارک دیده و آقای وحید صیادی کارشناس ارشد علوم سیاسی که در دسترسی به تعدادی از منابع مربوط به جریان‌های

تکلیفی به تخیرم در رساندن، سپاسگزارم.

تقدیم به:

ساحت مقدس آقا امام زمان (عج).

شهادت ترور انقلاب اسلامی که با خون مطهر خویش نقاب از چهره کفر و نفاق جهانی و اذتاب آمان بر

داستند.

به پدر و مادر که سال ها مراد آغوش پر مهر خود پرورند.

به همسر مهربان و فداکارم که مرارت های زندگی را بر من آسان نمود.

به فرزندم سید پرللم به امید آینده ای روشن و سعادت مند برای او و همسالانش.

موضوع تروریسم امروزه به یکی از معضلات جامعه جهانی تبدیل گردیده که نه تنها در مبارزه با آن توفیقی حاصل ننموده، بلکه در تعریف آن به اجماع نیز نرسیده است.

پایان نامه حاضر یک تحقیق کتابخانه‌ای و اینترنتی است که با هدف تبیین مبانی فقهی مبارزه با تروریسم ارائه گردیده است. در گام نخست ضمن دسته‌بندی و ارائه تعریف‌های گوناگون و بررسی نقاط ضعف و قوت آنها، تعریفی مورد پذیرش قرار گرفته است که کمترین اشکال را داشته باشد و صور مختلف این پدیده را پوشش دهد. در گام بعد، مبانی فقهی مبارزه با تروریسم (مبتنی بر پیشگیری) تبیین گردیده است که با تکیه بر آیات شریفه و احادیث بیان گردیده که انسان مؤمن مرتکب ترور نمی‌شود. همچنین لزوم وجود صندوقی برای حمایت از قربانیان ترور و خانواده‌های آنها و پرداخت دیه به قربانیان مورد واکاوی فقهی قرار گرفته است. در ادامه انسداد مرزها و توسعه مناطق مرز نشین که یکی از راههای نفوذ تروریست‌هاست با تکیه بر آموزه‌های دین مبین اسلام بررسی گردیده است.

در مبانی فقهی مبارزه با تروریسم (مبتنی بر مجازات) مسئله استرداد یا تسلیم مجرمین و تعارض آن با قاعده نفی سببیل بررسی شده است. همکاری دولت‌ها در مبارزه با تروریسم، هنگامی که تروریست‌ها بر ظاهر اسلام باشند و کشورهای طرف پیمان غیر مسلمان، باز اشکال فوق بروز می‌کند. مبارزه با تامین مالی تروریسم، با حفظ حرمت اموال و مالکیت افراد تزامم ایجاد می‌کند. رفع این تزامم می‌تواند صلاحی کارآمد در مبارزه با تروریسم باشد. مجازات کسانی که به گروه‌های تروریستی یاری می‌رسانند و همچنین، ممنوعیت انتقال، واردات، صادرات، نگهداری و آموزش بکارگیری سلاح، مهمات و مواد منفجره به ترتیب با اصول براءت و اباحه در تضاد هستند. یافتن مبنای فقهی این امور و حل آنها در ریشه‌کنی تروریسم بسیار اثرگذار است.

ارائه آموزش‌های تروریستی از طریق رسانه‌های نوین و ممنوعیت این آموزش‌ها و مجازات ارائه دهندگان آنها، می‌تواند ابزاری کارا را از دست تروریست‌ها خارج می‌کند. مبارزه هدفمند و مشروع مطابق با اصول جنگی اسلام در مبارزه با کفار، محاربین و بغاه می‌تواند نتیجه مطلوب به بار آورد.

بررسی مسائلی چون؛ جهاد، نهضت‌های رهایی بخش، عملیات استشهادی، شبهه اغتیل‌های صدر اسلام و دوران معاصر و اقدامات گروه‌های تکفیری در زدودن شبهه حمایت اسلام از تروریسم موثر است.

کلیدواژگان: تروریسم - محاربه - بغی - فتک - اغتیل.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۲	مبحث اول: مشکل در ارائه تعریف از تروریسم.....
۳	مبحث دوم: تاریخچه تروریسم.....
۴	گفتار اول: تاریخچه تروریسم در عرصه بین المللی.....
۷	گفتار دوم: تاریخچه تروریسم در ایران.....
۱۳	مبحث سوم: مصادیق تروریسم در فقه اسلامی.....
۱۴	گفتار اول: محاربه.....
۱۵	بند اول: شرایط تحقق محاربه.....
۱۷	گفتار دوم: افساد فی الارض.....
۱۷	بند اول: تعریف اصطلاحی افساد فی الارض.....
۱۸	بند دوم: رابطه محاربه و افساد فی الارض.....
۱۸	گفتار سوم: بغی.....
۱۸	بند اول: ریشه لغوی «بغی».....
۱۹	بند دوم: تعریف اصطلاحی باغی.....
۱۹	بند سوم: مقایسه محارب و باغی.....
۲۰	گفتار چهارم: اغتیال.....
۲۰	گفتار پنجم: فتک.....
۲۰	بند اول: تفاوت میان فتک و اغتیال.....
۲۰	گفتار ششم: ارباب.....

فصل اول: تعریف تروریسم و اقسام آن

۲۳	مبحث اول: ریشه لغوی تروریسم.....
۲۴	مبحث دوم: تفاوت میان «ترور» و «تروریسم».....
۲۴	مبحث سوم: دسته بندی تعاریف تروریسم.....
۲۶	گفتار اول: تعاریف علمی.....
۲۸	گفتار دوم: تعاریف رسمی.....
۳۱	گفتار سوم: تعاریف بین المللی.....
۳۴	مبحث چهارم: ویژگی اقدامات تروریستی.....
۳۴	گفتار اول: خشونت.....
۳۵	گفتار دوم: سازمان یافتگی.....
۳۵	گفتار سوم: ایجاد ترس و وحشت.....
۳۶	گفتار چهارم: داشتن هدف خاص.....
۳۶	گفتار پنجم: غافلگیری قربانیان.....

۳۷	مبحث پنجم: تعریف منتخب از تروریسم.....
۳۷	مبحث ششم: اقسام تروریسم.....
۳۷	گفتار اول: بیوتروریسم یا تروریسم میکروبی.....
۳۸	گفتار دوم: تروریسم شیمیایی.....
۳۸	گفتار سوم: تروریسم هسته‌ای.....
۳۹	گفتار چهارم: سایر تروریسم.....
۴۰	گفتار پنجم: تروریسم دولتی.....
۴۱	گفتار ششم: ترور شخصیتی.....
۴۲	مبحث هفتم: نسبت میان تروریسم و مصادیق آن در فقه اسلامی.....
۴۲	گفتار اول: نسبت میان محاربه و تروریسم.....
۴۳	گفتار دوم: نسبت میان تروریسم و افساد فی الارض.....
۴۴	گفتار سوم: نسبت میان بغی و تروریسم.....
۴۴	گفتار چهارم: نسبت میان اغتیل و تروریسم.....
۴۴	گفتار پنجم: نسبت میان فتک و تروریسم.....

فصل دوم: مبانی فقهی مبارزه با تروریسم (مبتنی بر پیشگیری)

۴۶	مبحث اول: آیات شریفه قرآن کریم در خصوص نفی قتل و خونریزی انسان‌ها.....
۴۷	گفتار اول: آیه شریفه ۳۲ سوره مبارکه المائده.....
۴۹	گفتار دوم: آیه شریفه ۳۳ سوره مبارکه الاسراء.....
۵۱	گفتار سوم: آیه شریفه ۹۳ سوره مبارکه النساء.....
۵۳	گفتار چهارم: آیه شریفه ۶۸ سوره مبارکه الفرقان.....
۵۵	گفتار پنجم: آیه شریفه ۸۴ سوره مبارکه البقره.....
۵۷	مبحث دوم: حدیث «الایمانُ قیدُ الفتک».....
۵۷	گفتار اول: به نقل از شیعه.....
۵۸	گفتار دوم: به نقل از اهل سنت.....
۵۹	گفتار سوم: معنی حدیث.....
۶۰	گفتار چهارم: استدلال به حدیث.....
۶۰	مبحث سوم: قاعده «لا یُبطلُ دمُّ امرءٍ مسلم».....
۶۱	گفتار اول: به نقل از شیعه.....
۶۱	بند اول: مستندات قاعده.....
۶۲	بند دوم: نظر فقه‌ای شیعه.....
۶۲	بند سوم: ارزیابی موارد فوق الذکر.....
۶۳	گفتار اول: به نقل از اهل سنت.....
۶۳	بند اول: مستندات قاعده.....
۶۳	بند دوم: نظر فقه‌ای اهل سنت.....

گفتار سوم: لزوم حمایت از قربانیان تروریسم.....	۶۴
گفتار چهارم: پرداخت دیه قربانیان تروریسم.....	۶۵
گفتار پنجم: پرداخت دیه به غیر مسلمانان قربانی تروریسم.....	۶۵
گفتار ششم: حمایت از خانواده قربانیان تروریسم.....	۶۷
مبحث چهارم: سدّالثغور(مراقبت از مرزها جهت جلوگیری از نفوذ در آنها).....	۶۷
گفتار اول: تعریف مرز و امنیت مرزی.....	۶۸
گفتار دوم: کنترل مرزها در آموزه‌های اسلامی.....	۶۹
گفتار سوم: منابع تامین مالی مرزبانی در اسلام.....	۷۰
گفتار چهارم: مبانی فقهی کنترل مرزها و مبارزه با تروریسم.....	۷۲

فصل سوم: مبانی فقهی مبارزه با تروریسم (مبثنی بر مجازات)

مبحث اول: استرداد مجرمین.....	۷۵
گفتار اول: تعریف استرداد مجرمین.....	۷۶
گفتار دوم: شرایط استرداد.....	۷۶
گفتار سوم: تفاوت جرایم سیاسی و تروریسم.....	۷۷
گفتار چهارم: مبانی فقهی استرداد مجرمین.....	۷۸
بند اول: فقه شیعه.....	۷۸
بند دوم: فقه اهل سنت.....	۷۹
مبحث دوم: مبارزه با تامین مالی تروریسم.....	۸۰
گفتار اول: حکم اموال بگناه و محاربان در فقه.....	۸۰
بند اول: حکم اموال بگناه در فقه.....	۸۱
بند دوم: حکم اموال محاربان در فقه.....	۸۳
گفتار دوم: ارزیابی احکام اموال بگناه و محاربان و مبارزه با تامین مالی تروریسم.....	۸۳
مبحث سوم: همکاری‌های بین‌المللی در مبارزه با تروریسم.....	۸۵
گفتار اول: همکاری کشورهای مسلمان و غیر مسلمان در مبارزه با تروریسم.....	۸۶
بند اول: فقه شیعه.....	۸۷
بند دوم: فقه اهل سنت.....	۸۷
بند سوم: ارزیابی دلایل طرفین.....	۸۸
گفتار دوم: همکاری کشورهای غیر مسلمان با تروریست‌ها.....	۸۹
بند اول: حکم مسئله در فقه شیعه.....	۸۹
بند دوم: حکم مسئله در فقه اهل سنت.....	۹۱
بند سوم: ارزیابی نظرات فوق.....	۹۲
مبحث چهارم: مجازات کسانی که به گروه‌های تروریستی کمک میکنند.....	۹۳
گفتار اول: تبیین مبانی فقهی مجازات کسانی که به گروه‌های تروریستی کمک میکنند.....	۹۳
بند اول: فقه شیعه.....	۹۳

- بند دوم: فقه اهل سنت..... ۹۵
- بند سوم: ارزیابی دلایل فریقین..... ۹۶
- مبحث پنجم: ممنوعیت انتقال، واردات، صادرات، نگهداری، خرید، فروش، آموزش و بکارگیری سلاح، مهمات و مواد منفجره..... ۹۷
- گفتار اول: بررسی موضوع از دیدگاه فقهی..... ۹۸
- بند اول: فروش سلاح به اهل بغی و فتنه و دشمنان دین در فقه شیعه..... ۹۸
- بند دوم: فروش سلاح در فتنه در فقه اهل سنت..... ۱۰۰
- گفتار دوم: ارزیابی نظرات فقهی و تطبیق آن..... ۱۰۱
- مبحث ششم: ممنوعیت آموزش‌های تروریستی و مجازات کسانی که این آموزش‌ها را ارائه میکنند..... ۱۰۲
- گفتار اول: بررسی فقهی ممنوعیت آموزش‌های تروریستی..... ۱۰۳
- بند اول: مبانی فقهی ممنوعیت آموزش‌های تروریستی در فقه شیعه..... ۱۰۴
- بند دوم: مبانی فقهی ممنوعیت آموزش‌های تروریستی در فقه اهل سنت..... ۱۰۷
- گفتار دوم: استنتاج حکم آموزش‌های تروریستی..... ۱۰۷
- مبحث هفتم: چگونگی نبرد با تروریسم..... ۱۰۸
- گفتار اول: درگیری میان گروه‌های تروریستی و تکلیف دولت اسلامی..... ۱۰۸
- گفتار دوم: چگونگی نبرد با باغیان..... ۱۱۰
- بند اول: حکومت اسلامی آغازگر جنگ نباشد..... ۱۱۰
- بند دوم: ارشاد تروریست‌ها..... ۱۱۰
- بند سوم: تفکیک میان گروه‌های تروریستی دارای تشکیلات و گروه‌های فاقد تشکیلات..... ۱۱۱
- بند چهارم: تبیین اصول نبرد با تروریسم..... ۱۱۲
- بند پنجم: سپر انسانی ایجاد شده به وسیله تروریست‌ها..... ۱۱۲
- بند شش: دیدگاه اهل سنت..... ۱۱۳
- گفتار سوم: مجازات تروریست‌ها..... ۱۱۴

فصل چهارم ۱۱۷: پاسخگویی به شبهات

- مبحث اول: جهاد..... ۱۲۰
- گفتار اول: جهاد ابتدایی..... ۱۲۰
- گفتار سوم: جهاد ابتدایی در عصر غیبت..... ۱۲۲
- گفتار چهارم: اصول جنگی حاکم بر جهاد در شیعه..... ۱۲۳
- بند اول: منع از دشنام دشمن..... ۱۲۳
- بند دوم: تحریم ترور..... ۱۲۳
- بند سوم: نهی از مکر و نیرنگ..... ۱۲۴
- بند چهارم: تحریم سلاح‌های کشتار جمعی..... ۱۲۴
- بند پنجم: منع تعرض به غیر نظامیان..... ۱۲۴
- بند ششم: حفظ محیط زیست..... ۱۲۴

گفتار پنجم: دیدگاه اهل سنت.....	۱۲۴
گفتار ششم: جهاد دفاعی.....	۱۲۵
گفتار هفتم: نسبت‌سنجی میان تروریسم و جهاد ابتدایی.....	۱۲۵
مبحث دوم: کاربرد واژه «ارهاب» در قرآن.....	۱۲۶
گفتار اول: موارد کاربرد ماده «رَهَبَ» در قرآن.....	۱۲۷
گفتار دوم: مفاد آیه شریفه ۶۰ سوره مبارکه الانفال.....	۱۲۷
گفتار سوم: مفهوم واژه «تُرهبونَ» در آیه فوق.....	۱۲۹
گفتار چهارم: تحلیل معادل‌یابی «الارهاب» در ادبیات عرب معاصر.....	۱۳۲
مبحث سوم: اقدامات نهضت‌های رهایی بخش.....	۱۳۳
گفتار اول: تعریف نهضت‌های آزادیبخش یا مقاومت ملی.....	۱۳۴
گفتار دوم: پاسخ به شبهه فوق.....	۱۳۵
مبحث چهارم: عملیات استشهادی مسلمانان علیه اشغالگران.....	۱۳۷
گفتار اول: دلایل جواز عملیات استشهادی.....	۱۳۸
گفتار دوم: کشته شدن شهرک نشینان صهیونیست در عملیات استشهادی.....	۱۳۹
بند اول: تاریخچه رژیم صهیونیستی.....	۱۴۰
بند دوم: تترس در فقه اسلامی.....	۱۴۱
بند سوم: کشته شدن زنان و کودکان شهرک نشین در عملیات استشهادی.....	۱۴۱
مبحث پنجم: شبهه اغتیال‌های صدر اسلام و دوران معاصر.....	۱۴۳
گفتار اول: شبهه اغتیال‌های نبوی.....	۱۴۳
بند اول: ابوعفک یهودی.....	۱۴۳
بند دوم: اسماء (عصماء) بنت مروان.....	۱۴۴
بند سوم: کعب بن اشرف.....	۱۴۴
بند چهارم: ابن سنینه.....	۱۴۶
بند پنجم: ابورافع سلام بن ابی الحقیق یهودی.....	۱۴۶
بند ششم: سفیان ابن نبیح الیهذلی.....	۱۴۷
گفتار دوم: حکم امام خمینی مبنی بر ارتداد و اعدام سلمان رشدی.....	۱۴۷
گفتار سوم: ارزیابی موارد فوق.....	۱۴۸
مبحث ششم: اقدامات گروه‌های تکفیری.....	۱۵۱
گفتار اول: تکفیر پدیده‌های سیاسی یا مذهبی.....	۱۵۲
گفتار دوم: ابن تیمیه.....	۱۵۳
گفتار سوم: وهابیت.....	۱۵۵
گفتار چهارم: گروهک تروریستی داعش.....	۱۵۷
گفتار پنجم: اسلام و نفی تکفیر و خشونت.....	۱۵۸
نتایج تحقیق.....	۱۶۰
پیوستها.....	۱۶۷

کوتاه نوشت‌ها

ه.ش. .... هجری شمسی

ه.ق. .... هجری قمری

م. .... میلادی

ر.ک. .... رجوع کنید به:

ق.م. .... قبل از میلاد

ج. .... جلد

ص. .... صفحه

صص. .... ص

شاید بتوان تروریسم را از دیرپاترین معضلات نامیمون زندگی بشر دانست. اما همواره این مسئله در حال دگرگونی و پیشرفت است. سیر تحول این پدیده، همگام با جامعه، از ساده به پیچیده در حال تکامل بوده است. ولی در دو دهه اخیر دگرگونی شگرف و تحول آن توجه مجامع دانشگاهی، اصحاب رسانه و دولت‌ها را بیش از گذشته به خود معطوف نموده است. هرچند واژه تروریسم نو ظهور به نظر می‌رسد اما از صدر اسلام تا کنون مصادیق آن با نام‌های گوناگون در ادبیات فقهی یافت می‌شود. واژه‌هایی چون «اغتيال»، «فتک»، «محاربه» و «بغی» هریک به نوعی مصادیقی از تروریسم را شامل می‌شود. در میان معاصران نیز، فقیهان هریک به نوعی به مصادیق مشابه تروریسم پرداخته‌اند. و بر طبق منابع اصیل اسلامی احکام آن را بیان کرده‌اند.

در دو دهه‌ی اخیر هیمنه رسانه‌ای غرب، تروریسم را متوجه جهان اسلام نمود؛ به گونه‌ای که در هر حادثه تروریستی به نوعی سعی در القای این مسئله می‌نمود که مسلمانان در آن حادثه دخیل هستند. و یا حوادثی که احیاناً مسلمانان در آن شرکت داشته، فارغ از زمینه‌های ایجاد آن، به دین مبین اسلام نسبت داده می‌شد. کار به جایی رسید که کشورهای مستقل مسلمان، به بهانه واهی حمایت از تروریسم در لیست‌های خود ساخته غربی قرار گرفته و مشمول تحریم و یا اقدامات ایذایی قرار گرفتند. از سوی دیگر مبارزات آزادی‌خواهانه کشورهای تحت ستم و اشغال چون فلسطین، عراق و افغانستان متهم به تروریسم گردید. و زمینه برای حملات ددمنشانه تروریسم دولتی رژیم‌های اشغالگر فراهم گردید، تا به بهانه مبارزه با تروریسم ایشان را مورد سرکوب و کشتار قرار دهند.

از طرفی، ایران اسلامی طی ۳۷ سال گذشته خود بزرگترین قربانی تروریسم بوده است. از مسئولان عالی رتبه کشور تا افراد عادی کوچه و خیابان قربانی حملات ددمنشانه تروریستی گردیدند. با توجه به اینکه دشمنی دشمنان با مردم ایران پایان یافته نیست؛ با در نظر گرفتن حمایت قدرت‌های خارجی از تروریست‌ها، امکان تکرار این وقایع، محتمل به نظر می‌رسد.

همچنین امروزه گروهی به نام اهل سنت شنیعترین جنایات را علیه انسان‌های بی گناه مرتکب می‌شوند که معاندان با این دستاویز سعی در القای اختلاف میان فریقین در جهان اسلام را دارند و در خارج از جغرافیای جهان اسلام، این اعمال را به اسلام نسبت می‌دهند. در حالی فقه اهل سنت - همانند شیعه - کاملاً با این اقدامات مخالف است.

بنا بر آنچه ذکر شد، لزوم تحقیق در خصوص احکام و دیدگاه اسلام نسبت به تروریسم، آشکار می‌گردد. تا روشن گردد تبلیغات مغرضانه غرب در خصوص اینکه «اسلام دین ترور است» ادعایی واهی بیش نیست. از دیگر سو، از توان این دین مبین برای مقابله با تروریسم در کشور و منطقه استفاده نمود تا ریشه‌های آن خشک گردد.

«فقه» به عنوان دستورالعمل زندگی انسان، که دربردارنده جزئیات احکام رفتار فردی و اجتماعی انسان است، دارای احکامی دقیق و کاربردی است که می‌تواند به خوبی با این پدیده شوم به مبارزه برخیزد.

بیان مسئله

بلیه تروریسم، علی‌رغم شیوع آن در دهه‌های اخیر دارای تعریفی واحد و مورد اجماع نیست. در واقع مشکل اصلی در بحث تروریسم، که مبارزه با آن را نیز بغرنج نموده همان تعریف مورد اجماع در باره آن است. چون اغراض در ارائه تعاریف متفاوت است، پس تعاریف نیز گوناگون می‌گردد.

دولت‌های اشغالگر مایل هستند که تمامی نهضت‌های رهایی بخش را در ذیل تعریف تروریسم قرار دهند تا مبارزه با آنان، هم در افکار عمومی موجه جلوه نمایند و هم شدت و حدت بیشتری در سرکوب این نهضت‌ها به خرج دهند. همچنین دولت‌های اقتدارگرا تمایل دارند که هر گروه آزادی‌خواهی را با عنوان تروریست از میدان به در نمایند و عرصه را بر آنان تنگ نمایند. کشورهای حامی نهضت‌های آزادی‌بخش گرایش به ارائه تعریف‌هایی دارند که این نهضت‌ها را از دایره شمول گروه‌های تروریستی خارج کنند.

یکی از نویسندگان مسلمان پنج دلیل برای اهمیت مسئله تروریسم برمی‌شمارد. اول: اهمیت این موضوع به عنوان سلاحی دوله که شناخت صحیح مفهوم آن می‌تواند به حل چالش کمک کند، و ابهام مفاهیم پیچیدگی آن را بیشتر می‌کند. دوم: صدور قوانین و احکام، مترتب بر شناخت آن است. سوم: به خاطر تروریسم ادعایی جنگ‌هایی در عراق و افغانستان بر پا شده و هزاران نفر کشته شدند. چهارم: وارد شدن شبهات بسیار به اسلام و پیروان آن و مفهوم جهاد توسط غرب. پنجم: سرکوب حرکات ضد استعماری و آزادی به بهانه مبارزه با تروریسم. (الشوبکی، ۲۰۰۷م، ص: ۸۴۹)

سیاست‌زدگی در میدان عمل نیز برخورد با تروریسم را به چالش کشیده است. در واقع این مقوله پس از حوادث یازده سپتامبر ۲۰۰۱م. به یک برگ بازی در دست صاحبان منافع و قدرت تبدیل شده است. تا به دنبال نفوذ در دیگر مناطق جهان و سیطره بر آن باشند. و از این رهگذر منافع مادی و سیاسی خود را جستجو نمایند.

نویسنده‌ای دیگر اهداف گفتمان غرب در خصوص «تروریسم اسلامی» را اینگونه برمی‌شمرد؛ اول: طرح تروریسم اسلامی در مقابل «اسلام سیاسی». دوم: اعمال فشار بر دولت‌های اسلامی تا که پدیده جهانی سازی را بپذیرند و به آن عادت کنند. سوم: ایجاد حالت ساختگی نزد کشورهای اسلامی که بیشتر و بیشتر به سوی غرب روی آورند. (بشیر، ۱۴۳۳هـ.ق، ص: ۹۷)

«امپریالیسم قرن بیست و یک همانند امپریالیسم قرون گذشته قتل عام، کشتار و نابودی ملت‌ها را وسیله‌ای برای رسیدن به هدف می‌داند. بگونه‌ای که تحت عنوان مبارزه با تروریسم (نظیر آنچه انگلستان در قرن نوزده تحت عنوان مبارزه با دزدان دریایی انجام می‌داد)، میلیون‌ها انسان را در افغانستان، عراق و... نابود نموده است. به همین عنوان دولت‌های مستقل و غیر وابسته به غرب را مورد تهاجم قرار می‌دهد.» (الهی، ۱۳۸۳هـ.ش، ص: ۲۹).

علت انتخاب موضوع

دین مبین اسلام داری جامعیتی است که تمامی شئون فردی و اجتماعی انسان را در بر می‌گیرد. فقه به عنوان قانون زندگی انسان مسلمان، از بیان ریزترین جزئیات زندگی انسان فروگذار ننموده است.

حال که این معضل دامن‌گیر دنیای کنونی گردیده و ضمن اینکه بیشترین این حملات و پرشمارترین قربانیان آن در کشورهای اسلامی است، متأسفانه گاهی به نام اسلام این جنایات رخ می‌دهد. همین موضوع باعث گردیده که انگشت اتهام به سوی دین مبین اسلام و پیروان آن نشانه رود.

بنابراین لزوم تحقیقی جامع که بتوان از قابلیت فقه برای مبارزه با این پدیده سود برد کاملاً ضروری به نظر می‌رسد. تا از یک سو از میزان این حملات به نام اسلام کاسته شود، و به تبع آن تعداد قربانیان نیز کاهش یابند. و از دیگر سو به خوبی مبرهن گردد که اسلام با تروریسم مخالف است و تبلیغات سوء علیه دین مبین اسلام خنثی گردد.

اما اصلی‌ترین مبحث در این مقوله این است که از قابلیت فقه برای مبارزه با این پدیده بهره گرفت، تا ریشه این بلای خانمان برانداز، خشکانده شود.

امروزه کسانی که به نام اسلام دست به ترور می‌یازند، سعی دارند با تمسک به فقه و تکفیر قربانیان محملی موجه برای اقدامات نامشروع خود بتراشند. حال آنکه فقه به عنوان دستورالعمل جامع کردار بشر کاملاً با آزار هر انسان بی‌گناهی مخالف است و هر کس با هر دین و آیینی جان و مال و عرضش محترم است.

«جهاد» به عنوان یک فریضه و عبادت جهت اعتلای کلمه حق تشریح گردیده است نه قمع انسانهای بی‌گناه. هرچند در این خصوص نوشتارهای مفصل به رشته تحریر درآمده ولی پس از دخول در اصل بحث مبانی فقهی مبارزه با تروریسم ناگزیر باید به دستاویز تروریست‌ها، و پاسخگویی به آنها خواهیم پرداخت.

«ارتداد» نیز از مقولاتی است که موجب گردیده که جریان تبلیغاتی علیه اسلام، به بهانه آن رواج یابد. صدور بعضی احکام ارتداد در خصوص مرتدین دستاویزی برای تروریستی معرفی شدن دین اسلام گردیده است. که در جای خود به این شبهه نیز پرداخته می‌شود.

پیشینه تحقیق

هرچند واژه تروریسم نوظهور به نظر می‌رسد اما از صدر اسلام تا کنون مصادیق تروریسم با نام‌های گوناگون در ادبیات فقهی یافت می‌شود. واژه‌هایی چون اغتیال، فتک، محاربه و بغی هریک به نوعی مصادیقی از تروریسم را شامل می‌شود. که در ذیل نمونه‌هایی از آن ذکر می‌گردد:

شریف مرتضی (۱۴۱۵هـ ق) در کتاب «الاتصار فی انفرادات الإمامیه» به بررسی شرایط و احکام محاربه می‌پردازد که شامل برخی از مصادیق تروریسم می‌گردد.

شیخ طوسی (۱۴۰۷هـ ق) در کتاب «الخلاف» با بیان احکام محاربه تعدادی از مصادیق تروریسم مثل سلاح کشیدن بر روی مردم و ایجاد ترس در میان مردم را بیان می‌کند که این‌ها از جمله مصادیق تروریسم است.

ابن ادریس حلی (۱۴۱۰هـ ق) در «السرائر الحاوی لتحریر الفتاوی» به بیان احکام محاربه و ایجاد ترس میان مردم و تشهیر سلاح پرداخته است.

از میان معاصران نیز می توان به نظرات فقیهان زیر استناد جست:

امام خمینی (ره) (بی تا) در کتاب «تحریر الوسيله» عدم ارتکاب گناهان کبیره را از شرایط عدالت دانسته، که در ادامه قتل نفسی که خدا آن را حرام دانسته و محاربه را موجب زایل شدن عدالت دانسته‌اند. همچنین، احکام محارب و قصاص قاتلی را که عمداً نفس بی گناهی را به قتل رسانده بیان نموده است.

حسینی شیرازی (۱۴۲۳) در کتاب «الفقه؛ العولمه» به صورت جزئی تر به بیان احکام کلیه مصادیق تروریسم می پردازد که تمام آن‌ها از نظر اسلام مطرود است.

منتظری (۱۴۲۹) در کتاب حکومت دینی و حقوق انسان به بیان احکام محاربان و بغاه می پردازد و همچنین شیوه برخورد حکومت اسلامی با آنان که عیناً مصادیق تروریسم را در بر می گیرد.

مکارم شیرازی (۱۴۲۷) در «الفتاوی الجدیة» خود اقداماتی نظیر " هوایماریایی"، " آشوب و شرارت"، " دزدیدن کودکان خردسال"، " اسیدپاشی" را مصداق مفسد فی الارض دانسته‌اند که این اقدامات در ادبیات سیاسی و حقوق امروز از مصادیق تروریسم است.

نعمتی وروجنی (۱۳۸۸) حکم ترور را از دیدگاه اسلام و امام خمینی (ره) به نحو مبسوط شرح می دهد.

برجی (۱۳۸۱) به موضوع تروریسم از نگاه فقه پرداخته است. که اثر ایشان، از اولین مقالات در این باره است. و به نوعی منبع یا الهام بخش تحقیقات بعدی بوده است.

طارمی (۱۳۸۷) با شدت گیری اقدامات تروریستی در جوامع اسلامی به بررسی این پدیده و ریشه ها و احکام آن می پردازد.

در خصوص نسبت اسلام با تروریسم و دیدگاه اسلام نسبت به این مقوله پژوهش‌هایی چند صورت گرفته است. اما در خصوص مبارزه با تروریسم تنها یک پایان‌نامه به شرح زیر وجود دارد:

رژیم حقوقی مبارزه با تروریسم با رویکرد فقه اسلامی: الهام تقی زاده؛ دانشگاه علامه طباطبایی؛ دانشکده حقوق و علوم سیاسی؛ گروه حقوق جزا و جرم شناسی، تابستان ۱۳۸۹.

همان‌طور که از عنوان پایان‌نامه بر می آید در واقع نگاه نگارنده به مقوله مبارزه با تروریسم نگاهی جزایی است همچنین در پایان‌نامه مذکور بیشتر بر فقه شیعه تکیه شده است.

در پایان‌نامه فوق، در کنار مجازاتها در فقه اسلامی، به نهادهای دیگر نظیر: ارشاد جاهل، امر به معروف و نهی از منکر به آنها پرداخته شده است. که یک نوآوری خوب است.

علاوه بر این پایان‌نامه، در زمینه رابطه «تروریسم» و «اسلام» تحقیقاتی چند صورت گرفته که به صورت مختصر ذکر می گردد:

بررسی تروریسم و مقایسه آن با محاربه در حقوق کیفری ایران: آزاده محمدباقر؛ دانشگاه مازندران؛ دانشکده حقوق و علوم سیاسی؛ رشته حقوق جزا و جرم‌شناسی، ۱۳۸۶ ه.ش.

مطالعه تطبیقی مفهوم تروریسم از دیدگاه اسلام و حقوق بین الملل: صابر نجومی؛ دانشگاه علامه طباطبایی؛ دانشکده حقوق و علوم سیاسی؛ رشته حقوق بین الملل، ۱۳۸۷ ه.ش.

رویکرد اسلام به تروریسم: علی اکبر ولدبیگی؛ دانشگاه باقرالعلوم (علیه السلام) دانشکده علوم سیاسی، اجتماعی و تاریخ؛ رشته علوم سیاسی، ۱۳۸۹ ه.ش.

اهداف پایان نامه

- ۱- تبیین موضع اسلام نسبت به تروریسم.
- ۲- تبیین مصادیق تروریسم در فقه فریقین.
- ۳- تبیین مبانی فقهی مبارزه با تروریسم.
- ۴- پاسخگویی به شبهات صدر اسلام و معاصر در خصوص اینکه «اسلام دین ترور» است.
- ۵- اقدامات تروریستی گروه‌های تکفیری قرائتی نادرست از اسلام است.

سؤالات تحقیق

- ۱- موضع اسلام نسبت به حفظ جان افراد بی‌گناه چیست؟
- ۲- میان تروریسم و نهضت‌های ضد استعماری و اشغالگری چه تفاوتی وجود دارد؟
- ۳- آیا صدور حکم ارتداد، با تروریسم متفاوت است؟
- ۴- مبانی فقهی مبارزه با تروریسم چیست؟

روش شناسی

الف: روش تحقیق: توصیفی - تاریخی - علمی.

ب: روش گردآوری اطلاعات و داده‌ها: کتابخانه‌ای - اینترنتی

سازماندهی مطالب

این پایان نامه در چهار فصل به شکل زیر سازماندهی گردیده است:

کلیات. در این قسمت دلایل دشواری ارائه تعریفی جامع از تروریسم بیان می‌گردد. ضمن بیان تاریخچه تروریسم، مصادیق آن در فقه اسلامی را تعریف می‌نماییم. و به واژه‌هایی چون اغتیال، فتک، محاربه و بغی که مصادیق تروریسم در فقه اسلامی هستند می‌پردازیم.

فصل اول تعریف و ویژگی‌های تروریسم بیان می‌شود. و نسبت تروریسم و مصادیق آن در فقه اسلامی تبیین می‌گردد.

فصل دوم: مبانی فقهی مبارزه با تروریسم (مبتنی بر پیشگیری) نظیر آیات قرآن کریم و روایات مورد استناد فریقین بررسی می‌گردد.

فصل سوم مبانی فقهی مبارزه با تروریسم (مبتنی بر مجازات) بررسی می‌گردد.

فصل چهارم: به شبهاتی پاسخ داده می‌شود که القاء کننده این مطلب است که اسلام دین ترور است یا حداقل با آن موافق است. همچنین شبهات مربوط به جهاد و ارتداد بررسی می‌گردد. در ادامه تفاوت نهضت‌هایی آزادیبخش با جریان‌های تروریستی بررسی می‌گردد. شبهه اغتیال‌های صدر اسلام و معاصر تبیین می‌گردد و جریان-شناسی مختصر از گروه‌های تکفیری و قرائت نادرست آن‌ها از دین مبین اسلام به عمل می‌آید.

در پایان جمع بندی از مطالب پایان نامه و یافته‌های تحقیق ارائه می‌گردد.

کلیات و مفاهیم تاریخچه تروریسم، مصادیق تروریسم

در فقه اسلامی